

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА В МЕЖАХ ПРИНЦИПУ ФОРМАЛІЗМУ (АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД)

Кузняк Андрій Віталійович

аспірант кафедри процесуального права,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

Юридичний формалізм є основою для багатьох теорій правотворення та правозастосування. Проте, як відзначається в науковій літературі, формалізм залишається суперечливим, а це означає, що його критики зосереджуються на твердженнях, які не є центральними – погляд на формалізм, використовуючи методологію, яка охоплює одне з найбільш виразних тверджень формалізму – формалізм є науковою теорією права [1, с. 428]. Цей натуралістичний погляд на формалізм допомагає розрізнити два його різних типи: «доктринальний формалізм» – згідно якого поведінку суддів можна представити за допомогою правил, і «формалізм правил» – полягає в тому, що судді дотримуються так званих зовнішніх правил при вирішенні справ. Доктринальний формалізм, що розуміється в натуралістичних термінах, пересилує багато з тих критичних зауважень, які були висловлені на адресу формалізму, а також може бути використаний для реабілітації «декларативної теорії права» [2]. Доктринальний формалізм – це також архаїчний погляд на право, який відображає як те, що думали про право перші формалісти, так і те, у що, здається, вірять багато сучасних доктринальних юристів. Натуралістична методологія використовується для того, щоб показати, що основну суперечку між доктринальним формалізмом і американським правовим реалізмом можна пояснити різницею припущень щодо того, чи є цінності суддів відносно суспільства, чи відносно інших суддів [1, с. 428].

В цьому ракурсі, варто і звернути увагу і на категорію «вірності праву» як вимога, згідно з якою суддя прагне узгодити своє рішення із законом, навіть якщо жодна правова норма не передбачає однозначного вирішення питання по суті судової справи. В американському судочинстві, як, мабуть, і в інших правових системах, практично всі погоджуються з формалістами, що судді (за винятком надзвичайних обставин) повинні застосовувати існуючі правові норми, якщо ці норми диктують однозначні результати. Однак, «суддівська вірність праву» вимагає більшого, ніж механічне застосування чітких правових норм [3, с. 2]. Вона також вимагає зусиль, спрямованих на прийняття рішень

відповідно до принципів, які виправдовують правові норми, навіть якщо самі норми є невизначеними.

Ще одна сторона формалізму, яка, на наш погляд, все ж таки набуває властивостей надмірності, відзначена і американським професором Ф. Шауер, який зазначає, що формалізм – це стиль судочинства та підхід до тлумачення Конституції, який часто карикатурно зображують, але нечасто описують, не кажучи вже про захист. Протягом багатьох років найпоширенішою ціллю для звинувачень у формалізмі було рішення Верховного Суду 1905 року у справі Лохнер проти Нью-Йорка, і уважний погляд на цю справу дає нам зрозуміти формалізм у його найгірших проявах [4; 5]. Можливо, що епітет «формалізм» набагато більше стосується суддівського вибору, правової несталості та невизначеності, аніж дотримання встановлених форм. Коли очікувані наслідки помилкового прийняття рішень є більшими, ніж очікувані наслідки від прийняття «нерозумних» рішень, тоді багато аргументів на користь формального підходу до судочинства та прийняття судових рішень будуть і повинні бути безрезультативними [6].

Американські прихильники правового формалізму, для прикладу як суддя Верховного суду Антонін Скалія, який зазначав, що «зараз головна небезпека в судовому тлумаченні Конституції – або, якщо вже на те пішло, в судовому тлумаченні будь-якого закону – полягає в тому, що судді будуть підміняти свої власні уподобання з законом. ... Оригінальність не посилює головну слабкість системи, оскільки він встановлює історичний критерій, концептуально цілком окремий від уподобань (інтересів) самого судді» [7]. Він цілком обгрунтовано побоюється, що необмежений суддівський розсуд становить загрозу для демократичної легітимності, і пропонують формалізм – механічне виконання чітких правових норм – як вирішення цієї загрози. Однак потрібно враховувати, що формалістичні методи тлумачення та правозастосування не є ані достатніми, ані необхідними для того, щоб накласти на суддів вагомі обмеження та забезпечити реалізацію дискреційних повноважень в «межах закону», не доходячи таким чином до надмірності слідування «букві закону». Первісне значення правових норм є вкрай недетермінованими, що залишає великий простір для суддівського розсуду при вирішенні справ. Але в американському судочинстві вагомі суддівські обмеження можуть впливати і з інших джерел. Суддів обмежує їхнє завдання – вирішувати спори, що вимагає від них бути неупередженими у відносинах між сторонами і реагувати на зусилля сторін, що беруть участь у судовому процесі. Крім того, вони обмежені необхідністю слідувати матеріальним принципам, які обгрутовують правові норми, навіть якщо самі ці норми наділені невизначеним характером. Таким чином, судові обмеження в

американській системі впливають не стільки з формалістичних методів інтерпретації та правозастосування, скільки з переважно неписаних процесуальних принципів судової неупередженості, оперативності та об'єктивності.

Література:

1. Troop P. Why Legal Formalism Is Not a Stupid Thing. *Ratio Juris*. 2018. № 31: p. 428-443. Режим доступу: <https://doi.org/10.1111/raju.12225>
2. Beever A. The Declaratory Theory of Law. *Oxford Journal of Legal Studies*. 2013. Volume 33. Issue 3. P. 421-444. Режим доступу: <https://doi.org/10.1093/ojls/gqt007>
3. Peters Christopher J. Legal Formalism, Procedural Principles, and Judicial Constraint in American Adjudication. *General Principles of Law: The Role of the Judiciary* (Laura Pineschi, ed., Springer 2015) (Forthcoming), University of Baltimore School of Law Legal Studies Research Paper. 2015. Режим доступу: <https://ssrn.com/abstract=2573912>
4. Wonnell C. T. Lochner V. New York as Economic Theory. *Law and Economics Research Paper*. № 9. 2001. Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.259857>
5. Stern James Y. Choice of Law, The Constitution and Lochner. *Faculty Publications. Virginia Law Review*. 2008. P. 1509–1566. Режим доступу: <https://scholarship.law.wm.edu/facpubs/1528>
6. Schauer F. Formalism: Legal, Constitutional, Judicial in Gregory . *The Oxford Handbook of Law and Politics*. 2009 Pages 428-436. Режим доступу: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199208425.003.0024>
7. Smentkowski B. P. and Houck, . Aaron M. Antonin Scalia. *Encyclopedia Britannica*. Режим доступу: <https://www.britannica.com/biography/Antonin-Scalia>; J. R. Broughton, The Jurisprudence of Tradition and Justice Scalia's Unwritten Constitution, 103 W.Va.L.Rev. 2000. Режим доступу: <https://researchrepository.wvu.edu/wvlr/vol103/iss1/5>